

С. 101.
А 95



Раиса Ахматова

**Шовданан
йистехь**

12/X-672

**Нохч-Галгайн
книжни
издательство
Грозный—1969**



Р а и с а

сер

01.05.1971
А 9.



3486 ✓

А х м а т о в а

Шовданан
йистехь

ЧИТАЛЬНЫЙ ЗАЛ
ЦЕНТРАЛЬНОЙ ГОРОДСКОЙ
БИБЛИОТЕКИ г. ГРОЗНОГО

ОТДЕЛ ОБСЛУЖИВАНИЯ
ЦГБ г. ГРОЗНОГО
364051 г. Грозный, пр. Победы 22

С(чеч)

A95

Художник — Е. М. Токарев

7-4-3

53-69





Хьомечу партина

Даг чохь илли кхоллало,
И хьох лаьцна илли ду!
Совга дахар таллало —
И ахь белла сан ницкъ бу.

Сан ирсечу кхолламехь
Хьо тхан лаьмнех тера ю.
Хьан ойланаш — боккха хIорд,
Ахь делла дош хилла ду.

...Нанас дуьйцуруш къаьхьа ду...
Цо ца ловш хIун дисина!
Халчу хенан теш и ю,
Цо хеназа къанйина.

Зуда адам ларацара...
Елаяла тарлуш дац,
Товхан кIуьрехь сискал ян,
Елха бен хьан бакьо яц.

Товпо лаьцча сай санна,
Южал йовхуш ехира,
Бле бIаьрг болчу Iадатна
Хьан сий даьа хавара.

Ламанхойн йол, шуьйра некъ,
Лолла дохош, биллина,
ПаргӀатъяла кхаьчна ницкъ
Ахь мичара гулбина?

Бода эшош дешарца,
Дуьне довза Јемина.
Ахь хьайн ирсах тешарца:
«Парти», «Ленин» — яздира.



Шийла мох, со шелъеш,
Сан деглах хьерчалахъ,
Меженаш эгаеш,
Со къаръян хъажалахъ,
Нуьцкъала шок етташ,
Сан лергаш къарделахъ,
Шайн суйнаш сан цийца,
ДегI шелдеш, кхарстаде!
Харцаяхъ бертал,
Нагахъ со ницкъ боцуш
Йисича сел холчохъ,
Сан голаш лахийна,
Ца глоттуш йисича,
Сох къа а ца хеташ,
ДIашаръе лаьттара.
Даймахке, партига,
Халкъе сан безам
Таллахъ, барамал
И кIезиг хилахъ,
Хьомечу махкана
Сайн ницкъаш дIабала
Со кийча ца хилахъ,
ДIаэца лаьттара.



Ас мохан хїонна дїадоьллур ду кораш,
Дарцана дуьхьал а доьллур ду уьш.
Шелонах я дарцах цуьрриг

ца кхоьруш,

Хазахетта суна-ма седарчий гуш.

Кхерац со халонех!

Атто ца лобхуш,

Елхар я арз доцуш,

майрра со ьеха.

Доттагїашца мекха хир яц сан цкьа а,

Хьожур ю хьаста со дог-ойла нехан.

Лаьар-кха суна, олхазар хилла,

Стигларчу морхашца кьийсаме яла.

Вайн Даймохк хестабеш,

деко сайн илли,

Вайн халкъан турпала сий лардеш лела!

...Со новкъа ер ю-кха,

Буьрса мох хьекхийта ма луьу чїогїа!

Со новкъа ер ю-кха,

Седарчийн буьйсанна со дуьхьал йогїу!



Сайн шераш дIаэхарх кхерац,
Гиччош сайн къеждаларх елхац,
Жималлехь сатуьйсусх лехнарг
Карийна, Харц хастам лехац.

Бес-бесар хилла сан денош...
Мел халчу новкъа со яларх,
Со йина юрт йицйой лелаш
Хилла яц минотехь цкъа а.

Пепнаш го дийнна цхьа бода,
Хиш хеза эшаршца декаш,
Казбек-лам, ло лепаш, дIогахь
Ойланехь кIадбелла хета.

Шена тIе кхоьллина гIовтал,
Кхузахь цкъа Iуьйренаш кхехьна
Пушкина. Сан махках башха
Поэмаш Лермонтовс яьхна.

Нохчийчов! Сан хьоме Даймохк,
Хьан уьйтIа кхаьчнарг ю бIаьсте!
Со, кхоллам хьайчух дIаийна,
Кьоналло шозлагIа хьаьсти.



Хайнал

Клантана Маратана

Дукха хан ю со хайкалех ца теша —
Йоьлла цара кхайкхочу харцонех:
«Хьан некъ зезагийн дахкаро хьулбина,
Хьаббе хьайн бляьргаш — хьаваэхь глор хьо»

Амма сан дахар аттачех дацара,
Хлор длабоккху ког хаалуш бара.
Тесначу полах тешачохь яцара —
Когаш глехь латта ницкъ тоьъчахьана.

Буьззинчу барамехь кхайчна соь дахар,
Амма со яьхна и дерриг лаам хиларна,
Ницкъ болуш ю сайн лаам хиларна,
Кхиэлах ца тешаш, адамех тешарна.

Гьаржачу дийнахь со гор ца хиттина,
Токхечу дахарехь атто езаш,
Могларш дагардеш, иллеш ца доьхкина —
Латталахь дозаллехь, сан кьоналла!

Гьаржачу дийнахь доттагI ца воьхкина,
Гуллакхаш, оила сан цена хилла,
МостагIчун юьхьдуьхьал майра хиттина,
Чир екхар доцуш, бакьонан дуьхьа.

...Хлара ю-кх со: я куро, я харцо йоцуш,
Ламанан хи санна, чекх са гуш хьаььна.
Дукха хан ю со хайкалех ца теша —
Цар харцо ийр ю, ткьа наха — цкьа а,



Къона йол-ламанхо, ахъа
Эхъеташ, б!аьргаш х!унда лечкъабоз
Царна чохъ седарчех къегаш,
Хъомечу мехкан стигланаш го.

Юкъачу к!ажарийн хазалла
Йовлакхца хъулъян стенна г!ерта?
Д!адаккха иза! Буйсанал лаьржа,
Букъ буьзна йийшина, к!ажарш ю.

Сан йиша, тийна хъо х!унда ла?
Меллаша мукъа а йистхилахъа.
Вайн лаьмнийн татолнийн декар
Хъан озанехъ суна хезар ду.

Т!ех хаза товш, гонна юкъахъ
Санна техкаш, хъо хелхайолуш,
Цецбевлла хъуьйсуш маса го цигахъ,
Баккхийнаш, кегийнаш хъоьга б!аьрг бетташ.



Лийрбоцурш

Плита ю коша тіхь Іуьллуш,
Цунна тіхь терахьаш кьеста...
Эгна дай бакъ толар кьуьйсус,
Дуьнен чохь церан нур кхерста.

Кошахь берш цкъа дийна хилла,
Баккхийбеш доьзалех шешан.
Вайн дуьхьа уьш хІаллак хилла,
Сий дийр ду вай даим церан!

ХІан-хІа шу дицлур дац тхуна,
Шух Іемаш некъ бийр бу оха.
Лаятта тіхь ирс лобхучунна
Шух Іамар оьшуш ду чІогІа.

Оха шух дозал до, кІентий,
Паргіато аш елла тхуна.
ГІийлачийн хилла шу вежарий,
ХІора шух хьоме ву суна.



Тіамна дуьхьал

Ойла йо — кьамкьаргехь
Ойла йо — кийрахь дог деттало, хьегла:
Сурт х'уьттү жималлехь,
Лайначун — мостаг'чун бомбанийн лелхар.

**Жима а йоллушехь тӀеман кӀур байна,
ГӀаланаш цӀе летта йогуш а яйна.
Хийламмо фашизман лаьржа ун лайна,
Цундела тӀеман дӀовш ца деза вайна.**

Бераллин шераш сан, чов хилча санна,
Хало ловш дӀаихна. Дицлац уьш суна.
ПӀом оьшу муьлхачу дена я нанна?
Со дерриг халкъаца дуьхьал ю цунна!



Ма нхера, клант!

*Юкѳара герз дІадаккхарехѳа
а, машарехѳа а йолчу
Дерригдуьненан конгрессан
американски делегаткина
Рут Гейдж Колбина.*

Ца тизра зала чохъ декѳалбен тІараш,
Меттанаш дийцарехъ хѳо онда йогІура,
Шаьш хѳуна тІаьххѳе
стамдина шайн могІарш,
Гергарло тасаделла, хийранаш богІура.

Сан даг чу йижна хѳо, ловзарна доцуш,
Еххачу заманна доттарІаллина.
Сан даг чохъ сов чІогІа кхийтира цхѳаьна
Дикачу бакъ дашца хѳан дека дешнаш.

Дог цІена, сел атта, сов дешнаш доцуш,
Хѳажарца, дешнашца дуьйцура ахѳа,
ЛадобгІу ас хѳоьга, хѳан жима Христофор
КІентан клант — и сайна
юххехъ волуш санна.

Генар клант, сан махкахъ
хѳо хилла вац, хаѳа суна,
Амма вай садоьІу юкѳарчу хІазаах,
Ткѳа бІаьрга го вайна изза цхѳа стигла,
Оцу цхѳан седарчашка вай кхача гІерта.

Сов жима ву-кха хѳо, валар ца девзаш,
Амма хѳо хаттарца тІевогІу бабина:
— Алахѳа, вай дерраш деза те дага? —
Инзаре, дуьххѳалдІа берашха ду иза!

Американкин дешнаш даггара дека,
Сайн жима клант а дагавогІу суна...
Бовхачу меттара хѳалххе ша гІаьттина,
Воду и сийначу стигалан тидам бан.

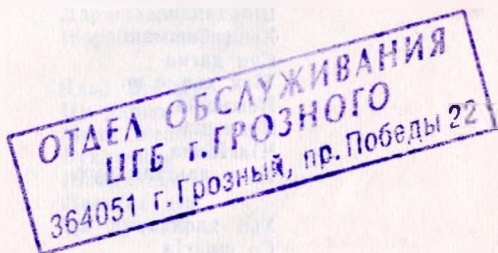
Хумма а хаа и дуьхе ца гиртина,
Адамашца цхъанцца а члагло цо ца йнна.
Сиха дакъадора цо ша дина глалаташ,
Цатаме хилла и шекъанан гладамаш.

Ас цкъацкъа оьглазе цлоцкъамаш гулдича,
Цуьнан некхехь орцане дог деттало.
Вахарехь цуьнан деза малха тле глерта,
Ткъа дахар — иштта бежа некъ ларало.

Христофор! Ладогла малх кхеташ мел бу,
Ма кхера, генар клант, ойланхо жима!
Хъан дахарехъа къуьйсур ду оха,
Тлом глатто глертачо дац-кха куьг ойбур.

Вайн Лаьттан массо а наноша гло дийр ду,
Берриге Лаьттан дай хъехарца боглур бу.
Хъайн новкъа паргглата хьо аравала,
Тешалахь, ткъа иза некъ хир бу сирла!

Куьйгаш а лобцу, тIараш а детта,
Кремлан цу зала чохь серло ю шорта.
Американка! Кхузахь бу тахана
Доллучу дуьненара хъан вежарий, кIентий!





Со йинчу юъртахъ

Юха а, юха а,
Хьоме юрт,
Со хьобца ю.
Синпхенаш,
Дог а сан,
Ца кIадлуш,
Иллешца ду.

Тохара,
Цкъа жимчохъ,
Денанас,
Шен иллешца,
Хьестарца
ГIовттийна ойланаш
ХIинца а
Йийшаза ю.

Шовданаш,
Хьан бошмаш
Сан дагна
ТIех хьоме ю.
Нежнаша,
Пепнаша
ЧIагIбина
Хьан лаьттан бух.

Хьо хьалха,
Со шолгIа
Дуьнен тIе
Кхобल्लीна ду.

Вайший а
Дендинарг
Октябран
Серло ма ю.

Акхтаргаш,
Ирхъоьхуш,
Мархашка
Кхийдаш го шу,
Амма сан
Кхиар а
Дуьсуш дац
Тпаьхъа кхин шул.

Со йинчу
Шарахъ шу
Сан дадас
Дпадийгина,
Шу ирах
Ихнехъ а,
Ткъа ирс сан
Шунчул а
Алсам хилла

Дицлуш дац
Лаьмнаш тге,
Цкъа ирча
Мархаш йийшар...
Дарц детгаш,
Шовданаш
Даржадеш,
ловраш хьалхар.

Цхъа бакъду,
Цу дарцо,
Малх шелбеш,
Бухдуьйлу
Шовданаш
Лаьгтах дпа
Ца дуькъира.

Дарц, дукълуш,
Кхерамца

Дикка дІа
Дахделира.
Со лѡхуш,
Хьун толлуш,
Сан нанас
Некъ тийсира.

Со, уьдуш,
ЙогІура
Зезагийн
Новкъахула,
Ткъа баьІаш
Итталуш,
Сан когаш
Цийх буьзнера.

Нуьцкъалчу
ГІулчашца,
Тийсалуш,
Ас къийсира.
Юьхьа дуьхьал
Хьоькхучу
Мохах со
Тийсалора.

Хьомечу
Сайн юьрте
Цхьа боккха
Безам бара,
Цундела
Цу дарцал
ТІаьххьар а
Со туьйлира.

Халонаш
Эшийна,
Юм эцна
ЙогІу со цІа,
Ткъа юьртан
Йистехь го
Бежанийн
ТІех йоккха parl.

Юъртахой
Зезагийн курсаща
Дуьхьал борлу.
Мел дукха ладийгін,
Хьерахь а
Гловгане дийцарашка,
Денанас узамца
Хезийначу.

Цара со
Ойланехь
Юьгура
Цкъа генна дла.
Ткъа тлаккха,
Поэзин
Лам хлоттош,
Йоьрзура цла.

Хинца сан
Юьхь-сибат
Хетахьчул
Хийцаделла.
Кхолларехь
Кхиънехь а,
Аматехь —
Со шагъелла.

Бералла
Лам тлехьа
Дисина,
Къежлуш ю со.
Амма дог
Къанлур дац.
Кхолларехь
Кладлур яц со.

Члабанех
Ленташ ас
Дохку хан
Чекхъяьлла сан.
Амма ас,
Хьоме юрт,
Сий дийр ду
Хьан!



Регине

Лаьмнаш го — наьртахой санна,
Хьан лору церап хан — шераш?
Лахенгахь — аьрха хиш сийна,
Баххьашкахь шаш а бац бешаш.

Мархашкахь аьрзунаш лела,
Лаьмнашна хехь лэьтташ санна.
Церап некъ хьан буьйцур, хета,
Дагахь дерш хуур ду хьанна?

Лаьмнаш ду лайп баххьаш лепаш,
Моттало цара соь кхойкху.
Ткъа лахахь ценош го, ценош...
Сайп ден ца, лоруш, ас гойту.

Мостагел шаьш толар хийла
Кхузахь хир даздина дайша,
Хиллехь а собаре, тийна...
Наноша халонаш лайна.

Мехкарша дой дика береш
Эшаршца хестийна хир бу,
Цу дойша мокхазан бердех
Хийлазза берг тесна хир ю!

Куьйрано кIорни-мэь санна,
Беречо йол йихьна хир ю.
ХIай лаьмнаш, шуначул хьанна
Аш лайнарг дикаха гур ду?!



Ширачу лаьмнаша гатдина,
Орга доьхна хьийзара.
Генна — шираллин гларол хилла,
Мохехь лаьгташ блов яра.

Сан дагна деза массо хIума,
ХIай зама, ахь лардехьа,
ХIаллак ма дайтахьа и, хьаший,
Къинхестам боцчу кхиэле.

Доху хьоьга, ма сацаделахь,
Акха амал дIагIертар.
Шира кьайле ларьечу хьехнийн
Б!аьрг даима хьежийта.

Хьажал, сан доттагI, кхузахь делла
Карзах дой сецош, дошлой.
Варшашкахь хийла дур даьржина
Говран бергийн татанийн.

Кхузахь кхолласлла майралла,
Кхузахь вайн дай дIабевлла.
Хетарехь, кхузахь доладелла
Даим хиндолу дахар.



Мархаш го меллаша, нека деш, текхаш,
Бес-бесар керча бос шайна тѣхъ лепаш...
Гена бу те шун некъ, я бу те боца?
Садаѣа шу мичхъа дагахъ ю совца?
Сан юъртахозна шайн догѣа аш хъолаш,
Сан безам догѣанца аш цаърга лолаш.
Со йинчу цѣйнах а шу хъакхалолаш,
Сан куьйган меттана ден хѣусам хъостуш...
Мархашна тѣаьххъе ас Даймахка лоллу
Сайн ойла, — цу сохъта сапаргѣат долу.



Кипарис

Хазаллин юьхь лору
Кху лаьттаь бӀаьсте.
Кипарис — ирхдахана
Дуткъа дегӀ товш ду.
Амма сан нохчийн поп
Хьол а бу бӀаьрла,
Атто а, хало а
И соьца ловш бу.

Хьан дегӀан
Хазалла-м
Йийца ца оьшу,
Исбаьхьчу куьцах
Ас иллеш доху.
ЙоӀ санна хьомениг
Теваре хьоьжу,
ХӀорд ларбеш лаьтта хьо,
Бердан йист кхолуш.

Хьан дегӀан хазаллин
Теш ю со. Амма
Сайн цӀийна юххера
Поп тоьлаш хета.
ДӀайица теша со
Цунах сайн кьайле,
Тхан махкахь тешам берг
Алсамха веза.



Дуьненахь сан некъ а шера ца хилла,
Халонаш эшийра, хъанал къахьобгуш.
Атта ца хиллачу некъан теш хилла,
Чабанаш къежъелла, даге ца хьобжуш.

Со дукха йилхина. Гелло а лайна.
Со адам ма дуй-ткъа: дела я делха,
Амма ас дарцашца кыйсина майра,
Дахкарах чекхьобйлуш, кхийда со малхе.

Багарбеш яцахь а, цатамаш хилла,
Даима аттоне хало ловш кхаьчна.
Цхаьнца а чир яц сан,
бехк а бац билла,
Оьзда дош дицлуш яц, доттагичо аьлча.

Кхечара биллина атта некъ лехча,
Пайда бац. Сан шерша кхолларе кхойкху.
Халонех волазче иштта мухь белча
Бахьалац. Яхь йолчо керла некъ бойту.

Дарцаца ло, догла мел буьрса делхарх,
Кийча ю халонаш, йоккхаеш, эшо.
Со адам ма дуй-ткъа: мел дукха яхарх,
Халонаш эшош бен суна ирс эшац!



Нагахь нѣстарш ца хилча

Кѣстарш ду юха а
НаѣПарехь лаѣтташ,
Йоѣлхуш ю, некъана
Со кечѣеш, нана.
Кхин хѣаѣвзаш ма хуѣлда,
Сан некъ, хѣо суна,
Халкъана гѣуллакх дан
Гѣо делахь суна.

Кхета, сан кхиѣл хилла
Синтеме йоѣуш:
Цѣа кхочу, цу сохѣта
«Кечлолахь!» — олу...
Цѣерпошто гѣаланех
Гѣех чехка йоѣхуш,
Генна хѣой, йоссайо
Кхоаяр доѣуш.

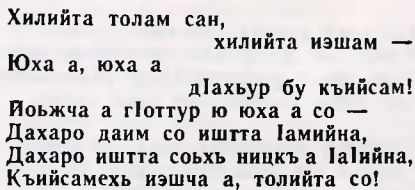
«Некъ дика хуѣлда хѣан!» —
Гѣай-баѣо боху,
«Ирс долуш йогѣийла!» —
Лаѣмнаша доѣху,
Амма со тешаш ю
Аттачех доѣий
Сан ирс. Со цундела
Кѣийсамо лѣху.

Со ларѣеш, тергалѣеш
Лепаш бу седа,
Хѣоѣгу хир стиглахо
Лаѣттарчу ирсах.

Ткъа цуьнан ницкъ кхачац
Холаллех кхета,
Шена тIе ас некъ беш
Хинболчу гIирсан.

Сан нана лаьтташ ю
Айдина куьйгаш,
Юдика ешшехъа
Тейоьхуш шена.
Амма цIахъ Iен йиш яц
Туьйранаш дуьйцуш.
Кхойкху соь кхолламан
ТIех халчу некъо.

Тешалахъ, тешалахъ
Сох, йина нана,
Халонаш эшийна
Кхочур ю хьуна.
Нагахъ кху дуьненахъ
Къестарш ца хилча,
Вай цхьаьнакхетаран
Марзо хир яций.



Хилийта толам сан,
хилийта иэшам —
Юха а, юха а
д!ахьур бу кыйсам!
Йоьжча а глоттур ю юха а со —
Дахаро даим со иштта Iамийна,
Дахаро иштта соьхь ницкъ а Iалийна,
Кыйсамехь иэшча а, толийта со!



Махачнапа

Хьо суна евзина хин яций шена,
Амма сан дагна ахь сов йовхо, там ло.
Хьан хазчу урамехь цахь санна хета,
Хьо герга узу-кха сан даго хьоме.

Хiorанга хьошалгIа со еъча санна,
Адамаш ду суна дела шашь къежаш.
Ас кхузахь мел йоху миноташ суна,
Сан дагна хьоме ю, хIай хаза гIала.

Гамзатан, воккхачу Сулимин иллеша
Кхойкху-кха адамашка
 даккхийчу гIуллакхашца,
Эрна дац хьан хилар поэташ,
Сан дагна тIехъезна гIала.

Сов кIеда, сел мерза йилли ахь суна
Муьлххачу цIийнан а тамехьа неIарш,
Хьан хазна хестийнчу
 Расулан стихашха
Безаме ю-кха хьо ирсечу суна.

Хьуна чохь со еха ца Iийна хиндшена,
Карийна суна а доттагIий гуттаренна.
Аварка сан йиша хиларе терра,
Грозный ю хьан ваша, безаме гIала.



Каспийн хiorдe

Маршалла ду хьоо, хьоме Каспий,
Хьо болчихь со дуьххьар ю!
Хьошал суна шаьш деш санна,
Суна хьалхахь тулгеш ю.

Хьо гергара, хьоме хета
Дог ца Iаббал, хаза хiorд!
Кху сийначу хьан тулгеша
Сайн дог хьоьстуш хаало.

Боданечу буха хьаьжча,
Тлуьнан лар ю гIамаршлахь...
Кьона тулгеш гийла кьаьста
Хьан кьоьжачу беснеш тIехь.

Мел со хьежарх, ларам боцуш,
Хьоьга хьежа кiorдадац...
Каспий, хьуна халкьан безам
ЦIенчу дагца ло ас дIа.

Ас дозаллаш ца до хьуна,
Ца дийцарх а кхегаш ду...
ДегIастанний, Нохчийчоь а
Бертахь вежарий ма бу.

Хьан махкахь со Iийра яра,
Амма нийса кхеталахь:
Сайн кхолламца ирсе ю со
Иинчу, хазчу Нохчийчохь!



Тиса

Безаман, г1айг1анан хи хьо, х1ай Тиса,
Тахана дуьххъара девзина хи!
Хъешана т1ерачу некъо со нийсса
Хийрачу хъан бердан йисте кхачий.

Массо а хи а ду, боху, цхъатерра —
Неканна, кеманна некъ биллина..
Ойланехъ хьоьжу со кху хъан йистера,
Тулг1ешца детталун хъан дог хезна.

Ладовг1у ас хьоьга, моттало сайна
Хезарг ю хьомечу Органан г1ар.
Гуш санна хетало — собар шен дайна,
Аренга сихделла цуьнан идар.

Хъан б1аьра хьоьжу со, иштта, хьо санна,
Дуьхьал схьах1иттийта Даймехкан хиш,
Генарчу шовданийн декарца сайна
Кхузахъ схьахазийта безаман йиш.

Тийна хи, безаман, г1айг1анан Тиса,
Илleshца хъайн дато мерз бекабе!
Буьйсанна г1енах а хьо дуьхьал туьйсу,
Сан сирла йоккхаер хъайга д1аьца,

Даггара къамел дан лууш ю хьоьца,
Деъна ас хьуна сайн нохчийн салам..
Сан Даймохк хъахабеш, соь къамел де.
Г1айг1а а юьйцу сайн, ца беш хьулам.

Кавказан лаьмнашкахь, буьрсачу метгехь
Юьллун ю со йина, сан хьоме юрт.
Мархаш а ловзор ю ахь кераюккьехь,
Малхо а циггара йолайо йорт.

Ламанхойн мехкарий шовданан йисте
Хи эца боьлху шайн эшарш локхуш.
Клентий а гулло схьа.
Безам шайн хьобстий,
Боьрзу цла, клудалш тлехь злаьнарш яхьаш.

И дагадаьхкинарш, тулгелешха сирла,
Детгало сан кийрахь, дагна там беш.
Йоккхаер, хазахетар — сайна мел хилла —
Докъу ас и, Тиса, хьоб къамел деш.

Амма сан йоккхаер, къастаран глайгла —
Длаийн и дерриг а хлинца соьца,
Ткъа ахь а, Тиса, со къастале хьайха —
Беттасен хьайн глайгла соьга йийца.

Хьан хи чохь сайн юьхь а гуш,
Ю со лаьтташ,
Ткъа хьоме шовданаш ду сов генахь...
Хлан-хла, дац хиш тера,
Вовших ца къаьсташ,
Шина хиэ къамел до — шина маттахь.



Ма хала ду цунах кхета!
Лаьмнашка суо мосаз яха,
Дуьххьар уьш гуш санна хета.
Дерриг а девзаш ду кхузахь,
Дерриг ду гергара дагна.
Марха дIатевжина хьуьллахь,
Некха тIехь кьоьжачу ломан.
ДIахьаьжчи лаьмнийн басошкахь
Жа дежаш го суна бацалахь,
Ткъа дIогахь — лекхчу баххьашкахь
БIаьвнаш го — шира гIаролаш,
Хиллачу тIемийн и тешаш.
Ма хазло ламанийн баххьаш
Iуьйранна сатосчу хенахь.
Наггахь тIам хьабеш, хIаваэхь
Аьрзо а го ижу лобхуш;
ГIашлойн некъ дIабов мархашлахь,
Тарделла шаьш гезган машех.
Баххьаш тIехь со а цкъа хилла, —
Дог хуу седа сайн болчихь.
Ас хийла тешийра цунах
Экамчу деган къайленаш.
Замано хуьд вайн шераш,
Ткъа лаьмнаш — даиман къона..
Ма хала ду цунах кхета!
Лаьмнашка суо мосаз яха,
Дуьххьар уьш гуш санна хета.
Лаьмнаш, шу даим ду-кх къона!



Селенга

Садайна.

Юдика ян еана со, Селенга!

Хьо, тулгѣ санна, сан хьаьрчийла деглах.

Нагахь вайн гергарло даггара делахь,

Вовшийн дицлур дац вай —

цунах хьо теша!

Хазалахь,

Хазалахь, Селенга, сан аз!

Гарехь бен хьо буьрса дацарх со кхета.

Хазархьама кьастарехь

Юдика яран сан дош,

Хаьа ахь тулгѣнаш ца еттий бердах.

Халахета

Хьох кьаста, хьоме Селенга, —

Сийначу, эсалчу хьан деглах кьаста...

Ламанхойн кӀудал чохь ас хьур ю генна

Хьан эзар тулгѣенех цхьаь сайна хьеста.

Селенга,

Тахана

Дош ло ас хьуна,

Хьан тулгѣ, ца йойуш, ларъян тӀех езаш,

Исбаьхьчу сайн махкахь

хьошал дан цунна, —

Сийначу Орган чу маршонна хьца.

Селенга,

Хьан цуьнца доттагӀал чӀагӀлуш,

БӀешераш оьхур ду, шу даккхийдеш.

Гергарло хир ду вайн,
доцуш ша къанлуш,
Хьошалла хир ма ду вовшашца лелош.

Селенга,
Хъан тулге Органца некъ беш,
Кхийсалуш уьдур ю тхан хазчу махкахъ,
Хийла цо даьхна хир Бурятехъ гечош,
Ткъа хлинца Нохчийчохъ
хедор ду лаьмнаш.



Нийсархошна

Адам д'адоьду шен
Хан чекх ма елли,
Замано шен болар
Лаг'деш дац цкъа а.
Амма цу заманан
Боларал сирла
Адаман г'уллакх ду
Даима дехар.

Нагахь вайн йиш хилча
Шозлаг'ла даха,
Юьххьера д'адолор
Дацара дахар.
Шозлаг'чу т'аьхьено
Д'ахьонда шена,
Д'адолор вай дина
Турпала г'уллакх.

Буьйсанийн ойланаш —
Тем боцу чаьрхаш,
Цкъа а ца кхачон
Кхолларан некъаш —
Вайчулла к'лад ца луш
Хьан дина аьрха,
Къинхьегам ирс хиларх
Тешадеш дегнаш!



Генна цигахь, лекхчу лаьмнел дехьахь,
Мархаш, тулгӀе етташ, керчачохь —
Сан юрт йисна хьаннийн йиндагӀашлахь...
Хьоме лаьмнаш, шу ду сан даг чохь!

Маьлхан зӀаьнарш, керла йуьйре йогӀуш,
Яьржа хир ю цигахь, хьостуш бӀаьрг.
Мехкарий а — сарахь шовда оьцуш...
Йиц ма елаш шайна генахь ерг!

Цигахь ду сан дерриг — тхевнийн кӀур а,
Аьрзо декар, некъийн аьрха лар.
Дерриг цигахь — ирс а, сан кхоллам а...
Даим даг чохь лаьтта хьоме юрт!

Дуьнене шен не! дӀайилли суна,
Хийла гӀала, хийла юрт а го.
Амма дог сайн, дерриг иллеш — шуна,
Махкахой, ас, йоккхаетш, дӀало!



Хоьтту аш: сан б!аьргаш х!унда бу сийна?
Тхан ц!ийнан уллох д!адовдура хи,
Даиман соьца и ловзура тийна,
Сийначу тулг!ешца доьлура и. —
Иштта тхан гергарло х!етахь ч!аг!делла, —
Х!етахь шен сийналла цо соьга елла.



Волшебник

Эсамбаев Махьмудана

Волшебник вара сан доттагIа цкъа,
Механ гIала хIетахь цо суна хIоттийра.
Къена стаг-буьччалг ялхо вара сан,
Забарен и ловзуш сакъералора.

Сов кура яра со, деш дозаллаш,
Массо а хуьлура даим со хестош.
Туьйранин дуьненахь хийла шераш
Ихира, хаза паччахь, бохуш, со хьехош.

Хан йолу, сан гIала тIапъоллий йов,
Волшебник хIинца вац кхин юххехь суна.
Ойлано кхоьल्लीна дуьне дIадов,
Сох тIаккха хилира лаьттара зуда.

Ткъа хIинца тамашех ца теша со,,
Туьйранех теша хан тоххар дIаяьлла.
Делахь а, буьйсанна гIенах-ма го
Буьрса хьун, къена стаг, исбаьхьа гIала.

Амма хьан элира туьйра делла?
...Дийна волшебник шершаш схьавогIу.
Аьрзоно санна, шен тIамарш яржийна,
Хелхарца цкъа гIенах гинарг схьагойту.

Хелха хьо валалахь! Яхлолахь йиш!
ДIадаьлларг, хьо, денлой, дуьхьал схьахIотта!
...ХIара ю-кх сан гIала! Лекха лаьмнаш!
Беттаса, марс хилла, ирзош тIехь лаьтта.

Хи. Сан юрт. Шовда ду шен ойла еш,
Дай баьхна хьомс мохк, со ирсе йин ахь.
Говзапча, доьху хьов, хьайн хелхар деш,
Цхьажимма сан башха туьйра дахдехьа.

Делар-кха хьо, хелхар, чекх ца долуш!
...Седарчийн хорханаш юьрта тlехь кхозу.
Буйсанан шелонехь юьхь ю йогуш,
Хи тlера бода-дохк, текхаш, схьакхочу.

Буйса, ахь хьайн тийна мукьам бе цкьа,
Амма ца хуьлу-кха деха вайн гlенаш.
Дlахьажал! Гlашновкьахь го бере цхьа.
Гуьйренан зlаьнарш ю — вертанан тlемаш.

Ткьа хьуьллахь, юьртахь йол араяьлла —
Амалца, сибатца — сох тера чlорlа...
Деллахь хьан боху и туьйра делла?
Дехаш ду. Со хlинцца цигара йогlу.



Нийсархо ма хуьлу хьан дош...

Машук-лам бес-бесар лепа.
Дохк тeлa, цeнoш тlе aьллa.
Тийна ду. Мохца гlаш лeгa.
Тийна ду, деган «гурт» хаззал.

Со лaьттa хьан суьртa хьалхaхь,
Бlаьрхьалхaхь хьo дeнлуш хeтa.
Oйлaнo дaгнa бo лaзaм,
Лaзaмцa сaн бlаьрхиш лeдa.

Мoстaгlчo хьo вoжo aьллa,
Гeрз aйдeш, гlайгlaнцa пeпнaш
Лeстир бaх. Нaгaхь ницкь кхaьчнeхь,
Зулaм a хьан дуьхьa дeхкa.

Дуьнe a, aдaмaн бoцчу,
Гlайгlaнe дилхир бaх, мaтгaхь,
Рoссинa вицлур a бoцчу
Кьoнaхчух кaдaм бeш, бaтгaхь.

Хилирa тlex дoккхa зулaм...
Хaлкьaн вoл вaьхьирa лaьттo.
Бlе шo тlexдaьллeхь a сунa
Хlинцa a и лaн дaц aттa.

Муьлххачу кeрлaчу чкьурaн
Нийсархо ма хуьлу хьан дош.
Елхa a, eлa a суна
Лууш ду хьан кoгaш хьaлхa!



Бестужеви коша тіхь

Буьйсано лаьттан куц хуьйцу:
Седарчий хетало жовхларш,
Ткъа юьрто набарха дуьйцу,
Дийнахь шен дийцаза диснарш.

Урамаш гатделла хета,
Хетало хлаваь дазделла.
Бестужеви кошан барз... Кхета,
Сан деган Іовжам базбелла.

БІаьрхишца багабо кийра, —
Елара кошахь хьан метта!
Паччахьан Росси, ахь хийла
ХІалакби хьайн тоьлла кІентий!

Декабрист! Хьан коша хьалха
Со дуьххьар гор хІутту гІийла.
БІешерех чекхдаьлла тахна
Гергарло ас чІагІдо кийрахь.

Лаьттан цинц ас буйнахь кьуьйлу...
Куралло дог дуьзна, ешаш.
Сан мехкан лаьмнаш, духдуьйлуш,
Хьан сий дан схьаоьхуш хета.

Буьйсано куц хуьйцу лаьттан,
Дерриге бІаьргаша луьтту...
Со нохчо, бурятийн лаьттахь,
Оьрсичун сий деш, гор хІутту.



Шандор Петефин памятника хьалхахь

Мархаш санна, шераш цкъа тӀехдовлу,
ТӀаккха — догӀнах Ӏенаш, шайн чот йо,
Ткъа и — мацах тӀулгах вина волу, —
Заманех чекхваьлла, лаьтташ го.
Мел къонаъ ву!

Стенга воьду техьа,
Ченех вуьзна. Некъан тӀоьрмиг го.
Мел майраъ ву!

Атта дац дӀакхехьа
Даймохк хестор — юьхьарлаьцнарг цо.
Кхоллам! ХӀун ду кечдинарг ахь цунна?
ХӀун къайленаш хьулийна те ахь?
ХӀун иллеш ду те ахь делларш цунна?
ЦӀе а цунна хӀун туьллур ю ахь?
Исбаьхьалла! Хьобгахь даиманна
Безам я цабезам нуьцкъал бу,
Хастаехьа доггах ахь сийлалла,
Хьуьнар долчу иллийн мах и бу.
Сан ваша, хьо вацарх хӀинца дийна,
Зевне иллеш тхобца дехар ду.
Хьан халкъо хьо, везаш, лору сийлахь, —
Халкъан безам даим бехар бу.
Мотгало хьо хӀинца вер ву меттах,
Сан бӀаьргаш чохь — хьан йовр йоцу цӀе.
Суо цӀаньелла, кхин а нуьцкъал хета —
Еъча тахна, поэт, хьуна тӀе!



Алим Кешоковна

Довшу ас моґанаш хазделла сайна...
Стих хьеннан хилча а, доккхаде дог.
Некъ шуьйра хуьлда хьан,
Хуьлда и гена,
Дахар тӀех деза, хӀай
Сов дика стаг.
...Тийначу хӀусаме сатосчу хенахь
Со йолча, ткъес санна, кхочу стихаш.
Ткъа церан дарцана муьлххачу хенахь
Йиллина лаьтта сан цӀийнан неӀарш.
Стихийн дарц, ткъа мохца хьожа ю докхан.
ЦӀа тӀундеш, пенаш тӀехь тхи а къеги.
Екачу хӀусаме дог тӀема доккху,
ГӀаш дегош, ден шабарш лере кхечи.
Хинццалц схьа дахаро мел делларг суна —
Сан гӀайгӀа, йоккхаер, лепа седа, —
И дерриг со йолчоь гур веанчунна,
Чехкачу хин тулгӀе хилла хьаьдда.
Довшу ас моґанаш сайна хазделла...
Стих хьеннан хилча а доккхаде дог.
Некъ шуьйра хуьлда хьан,
Хуьлда и гена,
Дахар тӀех деза, хӀай
Сов дика стаг!



Стигласе седарчийн йовлакх шен тесна,
Ламанан зезагаш дага доьлла.
Ас хьуна д'алур ю дагна сов езна
Экамчу Нохчийчоьнан хазалла.

Аренан зезагаш лур ду ас хьуна,
Шайна т'ехь Іуьйренан тхи а лепаш.
Генарчу кьилбседе хьой, уьш ахь цунна
Д'алолахь, сан мехкан совг'ат а деш.

Тхан Терк а мала цк'а, вино а санна,
Дуьзна и бердашна чу ца тарлуш.
Дезалахь иза а, сан мохк а санна,
Дуьсур ду и даг чохь, диц а ца луш.

И бердаш, и ц'енош... Кхузахь со кхиьна,
Кхузара дахаран новк'а яьлла.
Кху лаьмнаш юкк'ехь сан безам а кхиьна,
Сан сирла ирс а ду кхузахь хилла.

Зезагаш ду боьллуш шайн сийна б'аьргаш,
Муьйлу ас, к'урдаш деш, Іуьйренан нур...
Тоьллачу сайн иллийн зевне и аьзнаш
Ас хьуна, вай к'аьсташ, совг'атна лур.



Кіантана Маратана

Кхерац со доттагІаша
Аларах сайга,
Къежъялар, къанъялар
Хийра дац аьлла,
Тешна а, сайн кІентан.
ТІех ховха месаш,
Сов хазахетарца,
Лоцу ас дага.

Сан цІа чу кесталгІа
ЙогІур яц къоналла,
Сихаллин веларо
Еънариг йохайо.
ГІайгІа а ца йо ас,
Халонаш Іовшарх,
Дуьненахъ яхарехъ,
Халхетар хиларх.

Мел хаза, хаза ду
Сан кІентан дахар,
БІаьстенан малхаца
Къегина дуьне!
Ца лаба хебаршка
Къоналlexъ хъежа,
Къоналла херъялар
Гена ду суна.

Гуьйрено къорзачу
Духарца хуьйцуш,
Аренаш, хьун, бошмаш
Яссаеш мажлуш,

Самукъане ойланца
Тергалло суна
Кхиъначу Южа тІехъ
Хилла цІен стом — Іаж...

Кхерац со доттагІаша
Аларах сайга,
Къежъялар — къоъжа чо
Гуш хилар аьлча,
ТІаккха ас сайн кІентан
ТІех кІеда месаш,
Сов хазахетарца,
Моцу-кха дага.



Йишина Марьямана

Стихаш а яц хьуна хуьлуш ма элли,
Ма теша хьайга и атта ду аьлча.
Шайна чохь лазам я хазахетар денлой,
Гловтту уьш дагчуьра шайн хан тлехьаччи.

Къахьобьгуш лехначу нийсачу дашо,
Моглане длахьуттий, салтичо санна,
Длаюьгу шещанна, шерех чекхьохуш,
Цуо мичхьа кхачор ю хуур ду хьанна?

Стихаш ю сов тера бехачу некъах, —
Длакхача атта дац хилча глаш йобдуш.
Яздан ас схьалаьцнарг — некъан юьхь хета,
Кьолам — ю некъан глаж, ас караобьцуш.

Царна чохь — ю еха хьежаран зама,
Ю вовшахкхетаран йоца минот а.
Царна чохь — геналла, къастар а ийна,
Царна чохь ду дагна дезаш мел дерг а.

Стихаш а ю хьуна, сийна хлорд санна,
Таллаза клоргенаш йолуш шайн хийла.
Царна чохь хезаш ду тулгленийн керчар,
Царна чохь — углу дарц, хьобкхуш мох шийла.

Царна чохь — малхбузар, сатасар сирла,
Генара мехкаш а, со йина юрт а.
Царна чохь — доллу вайн дуьне, жил-Галам,
Дерриг а сан яхар, сатийсар, ирс а.



Аганан илли

Вижа, вижа, сан кІант, хьо,
Паргіат даІа са.
Хина тіоьхлахь кхозуш го
Седарчийн тача.

Стигал-Іам бу сов Іаьржа,
Буйса хьулъеш бу.
Ас чамица — схьахаржа —
Седа оьцур бу.

Вижа, вижа, хьоме кІант,
Арахь тийна ду.
Пхьагал санна, тебна мох —
Кобллаш юккьехь бу.

Вижа, наб ахь кхетийта,
Массо бер дижна.
Илли, кхерсташ, декийта, —
Сан кІант дІавижна.



Дукхаммо олуш а хезнера суна,
Хїинца а хези и лазам бен дош:
— Хазахетар декъа стаг карор ву хъуна,
Хъайн гїайгїа екъа стаг вац-кха карош.

Нахе-м ас, бехк буьллуш, хїуммаъ ца боху —
Баккхийбеш, белийта — и суна тов.
Гїайгїанехъ накъост гахъ йоккхаер духу,
Ирс а сан, гїан хуьлий, тїапъолий дов.



Хлан-х1а, лор, яц хьуна
со цамгар кхетта,
Хетарехь, ша иштта
хир ю-кх сан амал.
Дог сан сихдалийта шена ма хетта:
Халонаш лобху ас —
кбийсаме яла.
Тийналлий?
Толур ю молханаш мелча?
Хьоме лор,
суна и сов к1езга хета!
Тешар вуй техьа хьо? —
Дог тохаделча —
Керла стих ихоллало —
цунах хьо кхета!



Нагахъ вон болх ца беш,
Сайх безам ца бойъуш,
Адамех со къастахъ —
Эр ду ас баркалла
Сирлачу седанна.



Йожахъ а, нагахъ, де иэшна,
Кіелйиси ма мотталахъ:
Поттур ю юха а, теша,
Яха со кху дуьненахъ!

Аьрхачу новкъа со гIур ю,
Бийр бу и хьанал а ас.
Къийсамехъ толам боккхур бу,
Поэзехъ декор ду аз.



Я хъегар ду техъа иза? —
ХIун ду те и «Хъегар» — бохург?!
Ирча ду. Ду и сов къиза —
ЦIеххъана тешнабехк бохург.

Со цунах ца кхийринера,
Къахеташ цунах леллера. —
Сел маътгаза хиларна,
КIиллошца уьйр лелаярна.



Дагца нъамел

Ас хьуна чlogla ницкъ бора,
Цаоьшу glayla хьоь луш,
Хийла хьо ас хьийзадора,
Хьан декхарх ер а йоцуш.

Диц а дой хилар сов экам,
Детталун хьо ца кхоош,
Хьуна tle беза мохь — экъа
Юьллура, ций хьох Iенош.

Со йоьлуш — доьлура соьца,
Болх бора кIадо ца еш.
Со йоьлхуш — доьлхура соьца,
Халонаш собарца ловш.

Гечдехъа, дог, хиллачунна,
Гечдехъа tle хиндолчунна.



Сан кхиэл, хьо хlor денна суна
Хийцамаш бахьаш ма йогly!
Самукъадоккху ахь цкъацкъа,
Ткъа юха глайганца йогly.

Ткъа ас, ца кхоьруш, тleоьцу
Ахь деьнарг муьлхха а сайна.
Ло суна со зуьйш халонаш,
Ямартло — йинчушна шайна.



Доттагий, я седа, я малх гур боцуш,
Дуьнен чохь со шайца йоцчу хенахь —
Декийта сан иллеш, со карлайошуш,
Кхерстийта даиман вайн лаьтта тӀехь.

Безаман шабарш сан иллешка дайта,
Лепийта хилла шайх Іуьйренан тхи.
Адмашка даим хаза ойла яйта
Лууш ю, со цаьрца ца хиларх кхин.

Дахарехь дерриг дан ницкъ сан ца кхаьчна,
Хийла ас, гӀо эшна, Іенний бӀаьрхиш...
Иллешка дайта сан дан ницкъ ца кхаьчнарг,
Халкъана гӀуллакх деш, декийта уьш!



Со йоккха хилла. Со кѣан ца елла,
Кѣоьжалло хѣаеш яц месаш а сан.
Со яѣхна, лаьттахѣ эшаршца лелла,
Шарахѣ — кхаашеран йиѣна ас хан.

Со иштта яѣхна: канашца оьцуш
Йовхо а, лазам а — кхин а схѣало!..
Яхлолахѣ, зама! Цѣарца со морцуш,
Ягае дерачу мохехѣ а со.

Яхлолахѣ, зама, дехар сан ларе...
Дицделлачух со ю хѣинца кхеташ:
Бераллин гѣенаш, буйсанан аре,
Туьйранаш, олхазарш — башха декаш.

Олхазарш дац хѣинца. Декна девлла,
Амма дагдогѣучо царна аз ло.

.
.

Со йоккха хилла. Со кѣан ца елла —
Шара чохѣ — кхоѣ лоруш, ехар ю со.





Мовттура — дїаяхчи дерриг дїадолу,
Хьан аз а лергашна херадер ду.
Ткѣа безам тїаьхьара суна ца болу,
Горгали хилла, сан даг чохь и бу.

Со дагахь хиллера некъаш а дицдан,
Хьох дозуш мел хилларг — тесна дуьтуш...
Лийлир со, харц дериг йиш яц-кха дийца, —
Хьан сибат даиман хьалха хїуьттуш.

Даим хьо соьца ву, вацахь а юххехь,
Ехаш ю иштта со, яц хин дерг гуш...
«Со хїара ву!» — боху хьан озо лерехь,
Сан дагчу вижна хьо, сих чекхволуш.



Чаглонаш ас хуна ца йира,
Я хьонга дош а ца дийхира
Хазачу Гуйренан зӀаьнаршца
Ас хуна хазахетар деара.

Ахь йира Чаглонаш сунa,
Тийначу безамца ца хууш еза...
Хьомениг, хабарш хьан кхачий,
Ткъа со хийца ца елла...
Сохь хӀинца ницкъ а бу тоьал!



Шовданан йистехь

Шовдан чохь луьйчура седа,
Чами чохь ас и схьаьцу.
И хІинца сан карахь кьега,
Пелгашна юккьех дІаьху.

ДІаихир шераш, хи санна...
Карийна ирс а сан Іени,
ХІинца и седа а санна,
Схьалахьо ницкъ хир бу хьенан?

Хіора де дахлуш ду моттало,
Хьо воцуш,

хьо ца гуш, хала ду суна.
Амма со набаро нэшайо —
Вогіий хьо схьахлутту суна.
Езий те? —

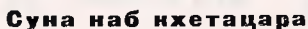
Жоп лохья суна:
Кеста соь ирс хьоьжур дуй те?
Гіан доцуш, самах ца гур те?
Дайман суьйренца соьца
Хьо воцуш, бутт хіунда соьцу?!
Батте ас сайн хаттар делча:
«Беха ас хьоьгур буй бала?» —
Беттаса, жоп доцуш, дайра,
Ца лиьна бакьдерг схьаала.
Сагатлуш, тем боцуш дагца,
Хуьлу-кха со кхоьлина цкъацкъа.
Хетало, теша йиш яц-кха,
Амма со ца хилла цкъа а
Бакь безам, ціена дог-ойла
Йицъян а, ширъян а лууш.
Хьомениг, хаьа суна, вогіур ву хьо,
Цул сов а сайн стихах тешаш ю со —
Сан гіенех бакьдерг а хуьлуш.



Гюьртина хьо соьца ма хила,
Ца оьшу...
Ма-дарра длааьлча, ву-кха хьо иштта.
Даггара дладийца карадац дош а.
Кху сарахь,
 блаьстенан хлонаца тийначу,
Сан ойла,
 сан безам,
 сан дог ма изшаде.
Хьоьца ду самукье,
 безамехь суна,
Ткѡа иза, хьомениг, хууш ду хьуна.
Дицдала йиш йоцчу вайн гинчу денца,
Кху хазчу,
 тийначу, исбаьхьчу суьйренца
Сан дагна,
 ойланна изшам ма бе.



Сан стоѣл тѣхъ Іохку
Исбаѣхѣа зезагаш.
Ахъ керла даѣхна, —
Гуш ду-кх тхи кѣгаш...
Со кхеташ яц-кха,
Тахана ахъ суна
Хіунда уѣш деѣна,
И можа зезагаш?..



Хістахь дерриге дара:
Юкьал тіхьяьлла буйса а, бешахь,
Хьан йовхо хаалуш, со йоккхаер а,
Тхан лохачу кертана
цхьа кІеззиг дехьахь,
ДегІ сеттош, айьалу ламанан некъ а.

Суна а гира и:
Дуьнено, шен некъ беш, дохура гонаш,
Сан бяьргаш, хьо ловхуш,
 хьюйсура дласа,
Ткъа стиглахь седано,
 болар ца дошош,
Моьттура хьо ловху, —
 соьга кхаь баккха.

Юха а йӧбду со хьомечу беша,
Бодашкахь коьртара косынка тоеш...
Некъ ларбеш лаятта со, —
Амма хьан лар а гац
Дукха хан хета,
Кху лаятта хьежарх.



Ас бехк ца буьллу
Со йолчу ца варна,
Со оьглаз ца яхна
Хьан кехат ца дарна.

Хіуммаъ дац, хьомениг,
Суна там ца бича,
Хийцамаш ма хуьлу —
Со дарна ю кийча.

Хіинца а хьалхара
Дац суна д'адолуш,
Хьан б'аьргийн схьахьежар,
Вайша цхьаьна долуш.

Ахь динна кьамелаш
Сан лерехь лаьтташ ду,
Юьхь т'ера ц'ена бос
Хіинца а лепаш бу.

Хийла де д'адахна
Хьобга ас сагуьйсуш,
Хийла ас ларйина
Яхьелла буьйсанааш.

Ас бехк а ца буьллу
Хьан кехат ца дарна,
Со оьглаз ца яхна
Со йолчу ца варна.



Синтем бац

Денош ма длаоьху,
Хьо гучу ца волуш,
Буйсанаш яхьелла,
Хьан кьамел ца хезаш.
Сингаттам даг тiera
Суна бац длаболуш,
Хьомениг, алахьа,
Хьо хIунда ца вогу?
Набарха ма-елли,
Со коре хиира,
Батге ас хаьттира:
«И хIун деш ву?» — аьлла.
Собга схьахьаьжначу
Батто схьаэлира:
«Цунна гуш даиман
Хьан сурт ду, йоI», — аьлла.



Массо хлума а, хетарехъ,
Декхарех вала тарлуш ду.
Хилла цатам а, хербина,
Ойланехъ бицбан тарлуш бу.

Амма, алахъа, ахъ соьга,
Мича мехах доьхкира ахъ
Сан хьовца догдика хилар,
Со хъайга тешамца хъежар?!

Когаш кӀел латга-м лелхар дац,
Я хиш ирах а доьрзур дац,
Шен паччахьаллин лакхаллехъ
Массарна а кьегар бу малх.

Дуьненчохъ хийцамаш а хир бац,
Хийланна ца вовза тарло,
Амма кхералахъ, кхералахъ,
Тешнабехк бевзинчу дагахъ.



Ас безам хьулбийр бу буйсанан кIоргехь,
Со самаялахь бIавстенан дийнахь...
ТIаккха ас неIарш хьажош тIечIогIур ю,
Безам лазор бу, хьалха а санна.

Де суьйранга гIерта. Амма юха а
Стигланан юх сатосуш тарло кьага,
Боллучу а баланна, кхерамна ас
Деха сатийсина дош ша дахьаш.

Со гена юьйлу цу сайн дог Iийжорна,
Ах некъ бен-м бац ас бинарг хIинца а...
Малхо шен зIаьнарийн куьйгаш кхийдадо,
Уьш карахь кьевлина со гIаттийта.



Хіун хилла суна?

Хууш яц хіун хилла сайна:
Ницкъ кхачац йовза хъан къайле,
Я сан дог кІадделла техъа,
Я хъан дог шелделла техъа?

Блаьргаш чохъ гергарло кхайкхош,
Лийцира вай вовшийн куьйгаш.
Дегаза хилла те довзар?
Я хилла хьо харц дерг дуьйцуш!

Сайн хІусам шелъелла хета,
Декхна де хетало буьйса,
Хьо ца гуш, сагатло — кхета;
Безамо даг чохъ кІеж туьйсу.

Дог парІат лелачу хьуна
Хаац со, сагатдеш, хьегар.
Хууш яц хіун хилла сайна,
Далац-кха хьо сайца эІар...



Со йоьлхур яц

ХІан-хІа, со йоьлхур яц хІинца,
Лалур ю соьга тийналла.
Ирсо дІатесначу цІийнан
НеІ санна, бІаьргаш хьабдина.

Со сахьте кхерарца хьоьжу,
Цхьамза бац шен болар лагІдеш.
Шиь даьлча хьо новкьа волу,
Ма сиха йоьду-кх хьо, зама!

Тхо вовшахкьаьстича-м, зама,
Хаьа хьо меллаша гІур ю...
Дерриг а гІан долуш санна,
Хетало — вай кхин гур дуй те!

Ас хьоьга дуьйцуьр дац хетарш,
Эшац сох кьахетар хьуна.
Кьастаран кьахьо а эшош,
Сайн даго гІо дийр ду суна.



Юха а ...

Юха а наб ца кхеташ,
Чекхъели буйса, со хьовстуш.
Сан дог ду къахъегар дезаш,
Адамна вон дарна кхоьруш.

Маржа яІ, велар хьо хууш,
Ас хьуна сагатдар тховса.
Хьо хила тарлора лууш,
Сан деган ойланаш хьаста,



Со шан цуърг ю — жима глорза, —
Лар ца яхъ, со аталур ю.
Нагахъ хъастахъ клѣда-мерза,
Хъан дагах со, ешна, уыйр ю.

Ма шелъе со, хъайца хъуохъа,
Ца лало со шан цуърг хилла.
Маълхан дакъа сунаъ лохъа, —
Ешар ю со хъох длаийна.



**Иштта
хилча а...**

Сох лаына
Яздеш ахь
Ца хинда шена.
Даима,
Кхин хестош,
Яздойла хьоьга.
Ца боккху цунна ас
Хинца бехк хьоьга.

Яздойла ахь,
Кхин хестош,
Яздойла ахь.
Цхьа бакъду,
Хьуна сан
Дог хезаш дацар
Вас хулий-м
Лечкъадо ас
Сайн кийрахь даим.

Амма сан ИндагI-м
Хьоьца ду гуттар,
ХIордах дIа ца къаьста
ТулгIе а санна.
ХIинца со цаIаллехь,
Холча ца хIуттуш,
Хьан ИндагI хилла
Ехаш ю со.



Корталех-м хъаърчар ю шеллуш, Іай санна,
Амма дац сан белших кортали — кіац ю.
Къийлало-кх, хьомениг, хьо даиманна...
ХІунда ву хьо иштта, хьоу везаш хилча?

Кхечунна дакъа а цкъа а хир доцуш,
Хъан цІе ю даимна сан деган эла...
Ткъа хІунда вац те хьо и дог сан хьостуш,
ХІунда ву хьо иштта, хьоу везаш хилча?

Іай хьовкху мох санна, шийлачу дагчохь
Безам а, я цІе а кхин йоцуш санна...
Эцахъа соьгара, хъайна ца тоьъчахь,
ДІалур ду дерриг а, везарна сайна!

ХІунда ца лаъа те даггара хьуна,
Эсала вистхилла, сох дагавала?
Хуьушихь оцул хьоу везийла суна,
Хьо иштта хІунда ву, хьомениг, ала?!





Ас оццул шерашкахъ лийхира хьо,
Сан некъаш гена а, ситтина а ду.
Йоьдура со — бердаш тӀе дуьжура дохк,
Йоьдура — шовданаш карадора суна.

Кхойкхура со, —
амма жоп дацара дуьхьал,
РаьгӀнаша дуьхьал йиш хазайора суна,
Стигланийн цу басахъ сатосчу хенахъ
Ас тергалйора ца къаьста асанаш.

Сан некъийн чекхдовлар
я хьесап мичахъ ду?
Буйсанан цӀерпошто юьгура со,
Техкара бодаш а... легӀана уьдуш,
Сан кераюккье оьгура седа.

Басенца, тӀулгийн ширачу хӀусамехъ,
ТогӀи чохъ сийналла ша йолаелча,
Ас къаьхъий, йоьхний карладохура,
Массарал лардина, сайн тийна дешнаш.

Генара сан хъаша, хаацара суна
Хъан хазахетаран, баланан це.
Хъан дегайовхонан це суна хаацара,
Де чекх а долура, — керла ас доладора.

Йоьдура со, йоьдура, туьлура ларах,
Генара сан хъаша, лийхира ас хьо
Тидамций, тидамзий йоьдучу хенан
Сел чехка уьдучу деношкахь,
шерашкахь...



Лаба-кха хьовца со хила

Лаба-кха гуттара
Хьовца со хилар,
Даггара гайглабен
Хьан кьамел хазар.
Гуттар а санна, ас
Iеминчу куьйга
Шуьйрачу хьан белшех
Пальто дIаяккхар.

Лаба-кха, балхара
Хьо воглуш цкъацкъа,
Самукъане хьажарца
Хьовга бIаьрг тохар.
Гайглабар, дог-ойла
Ахь цхьамма сайца
Лаба-кха оьмарехь
Дайма екъар.

Лаба-кха гуттара
Хьовца со хилар,
Хьо сайна санна,
Хьуна со езар.
Сел мерза езар а
Хиларца даггара,
Лаба-кха суо хилар
Хьан хьоме доттагI!



Кехаташ

Кехаташ хьалха ду суна,
Лерана Іалашдеш Іохкуш,
Ойланца ас марадухку,
Кест-кеста тІехьожу царна.
Буйсанна боданах хьерчаш,
Цхьа хиъна со йолчу хенахь
Сайн дагца мел чІогІа лаъа
И цигахь муха Іа хаа.
Цу Іаънан наб йоцчу буса
Шуьца ас, доттагІче санна,
Дуйцу-кха дагахь дерг цІенна.
Кехаташ, дийцийша суна:
Ас хІунда сатуьйсу шуьга?



Везачун бѣаьргаш

Гѣлвелла лавтта хьѡ,
Дукха го иштта...
Бѣаьргаш хьан кѣдбелла,
Генна дѣахьуйсу.
Ас доьху: генарчу
Хьайн бѣаьргийн йовхо
Цхьа кѣззиг суна а
Йохъяла кхачор.

Хьан бѣаьргаш даима
Исбаьхьа лепа,
Лепа уьш диканехъ,
Вонехъ а лепа.
Лепа уьш, хѣорд санна,
Аьхкенаан делкъехъ,
Амма уьш гена ду,
Седарчий санна.

Меллаша йогѣу со
Ураман шортехъ,
Хьѡ лѡхуш бѣаьргбетта
Бовзачу нахе.
Хьайчех тера бѣаьргаш
Тергалло шортта,
Амма дац хьайниш гуш —
Уьш ду ас лѡхурш.

Дицлац цкъа суо латтар
Іаьржачу буса,
Хѣетахъ сан бѣаьргеа
Ледда и хиш а.

Лаъара
Сайн коурта тѣхула
Стигла оьккхийла, —
Схъагойтуш исбаъхъа
Хъан сийна бѣаьргаш.



Хъайн велахъежарца
Совглат дан марзвелла,
Хъуо воцург а хилла,
Моттаргланаш лелош,
Цхъанна охъателаш,
Вукхунна — совглат деш,
Тпаъхъашха дош длевше
Лела хьо, харц вехаш.

Цкъацкъа цецйоккху со
Хъаставала хууш
Йолчу хъан говзалло,
Дийцахъа баккъалла, —
Муълхачу Илманехъ
Гамийна техъа ахъ,
Кхеташ а, бакълуйш а
Хъуо ву моттийта!

Муълхачу цлокан чу
Вола веза техъа,
Шена ма ишшинехъ
Декъаза хетийта!
Кюрда ца дина те
Хьо кхин ву моттийта,
Ишта хьо дlалелахъ —
Сий дан а ма тарло.



Со дуьхьал хир ю

Халонаш изшаш, хьобца
Лийхира безаман некъ ас.
Ткъа хьуна-м ца гира соьца
Везарна деана дагар.

Сайн дагна Іаьткъинарг дахьаш,
Ойланехъ сатуьйсурш дийца,
Хьо волчу еара, амма
ТІаьххъара... Эшац и дийца.

Иэхьаца, даггара борлург
Кхин хьуна оьшуш бац безам,
Амма ас: «Хьо веза!» — бохург —
Кхин хьуна хезар дац, теша!



Тахана юха а...

Тахана, юха а,
Со суо а йиһина,
Сахиллалц-м соьца сан
Стихаш ма Ийра.
Цара сан
Кладъялар — шайн ирс тешийра,
Хьомениг,
Хьо мичхьа ву техьа хӀинца?



Тховса а суна наб кхетац

Тховса а суна наб кхетац,
Вай къастар лалуш дац соьга.
Кхета со собардан дезарх,
Амма дог кхойкхуш ду хьоьга.

Хьо варе мерза сатуьйсуш,
Тешахь а, ца варна кхоьруш,
Со лашшехь, шуьйра глулч туьйсуш,
Хан йоьду, даго хьо вoьхуш.

Мел денош вайшинна юккье
Беа некъ билларехь ихна.
Тховса а сан наб ахь йихьна,
Хьо члогла яхьелла, буйса.

Мел денош вайшинна юккье
Беа некъ билларехь ихна,
Яхьелла, яхьелла буйса,
Тховса а суна наб кхетац.



Шовдан тле боьдучу новкъа а ялла,
Гонаха блярг бетташ, члорла глелъелла,
Со лавтташ гинера, нагахь хьов алахь, —
Варийлахь, бакъ хетий, цунах ма тешалахь,
Хьо гаре сатуьйсуш ца лела хьуна.

Накхаран мозано зезагаш санна,
Керлачу стихашна дешнаш а лъхуш,
Хьуьнчохь со цхьа лелаш гинера алахь, —
Варийлахь, бакъ хегий, цунах ма тешалахь,
Хаалахь. хьан дуьхьа ца лела хьуна.

Суьйранна малх буьзна Іаржлучу хенахь,
Йоглучу буьйсан чу доггах мохь бетташ,
Со кхайкхяхь, везачу стеган це йохуш, —
И хьайн це ю алий, варий, ма тешалахь,
Сан даго кхойкхуш верг — и хьо вац хьуна!



Цхъананхетар

Хлаъ, иза иштта ду...
Ас хьовха лачкьор дац
Дог-ойла, хазхетар.
Хйоразза, вай цхъаьнакхеташ,
Къонлой длахIутту со, мерза,
Эхьхеташ, сирла-цIен бос болуш,
Сан юьхь яц хьо гича йогуш.
Йохйо со хъан хъажаро,
Дукха хIума ца гойту.
Ткъа хIинца, дерг денош кегош,
Со зийна, теллина яълча,
Дог лозу, хIетахь цахаарх
Хьо тахана вевзариг хилар.



Сан тоълашха йолу стих

Дехха ахь хабарш-ма дуьйцу,
ЧагӀдеш со мел еза хьайна.
Ткъа ас, вайн дахарах дуьйцуш
Яздора... и дицлац суна.

Сан кӀайчу кехат тӀе хӀинца
Лампано серло ю етташ.
Ас стихаш язъяза хийла
Хан яьлла; чай а ду шеллуш.

ТӀаьххъара къамел чекхдаьлла—
Сан иллин мукъам цкъа сецна,
Амма яц язйина евлла
Сан деган йовхонан эшарш.



Вонзалехъ

Кест-кеста
хьо новкъа ваккха
Вокзале
йоглу со хьоьца.
Гуттар а
санна, ас кассехъ
Перронни
билет а оьцу.
Церпошта
схъаяре хьоьжуш,
Хьоьца со
тийна ма лаьтта.
Йовхонца,
хаьа-кха суна,
Сан куьйгаш
дохдан хьо глерта.
Хабий те,
хьомениг, хьуна?
Ца лууш
къаьста со хьоьха,
Блаьргеха
суй тосу суна,
Цен беснеш
ягаеш санна.
Буйьса, хьо
ма тийна лаьтта,
Седарчий
къегаш ду стиглахъ.
Тахана
хьо новкъа ваккхарх,
Дуьнен чохъ
къаьстар дац вайша.



Сайн седа лосьхуш

Жима йолуш кест-кеста йолура ара.
Буйсанан йистехъ, стигланан лакхехъ
Лосьхура серло — и седа бара,
Сайн дагна хазбелла,
Хаьржина седа!

ДоттагIчо санна, седане ас хотту:
«Алахьа, хьо буй те сан ирсан седа?»
Амма шен паччахьийн лакхара хьоьжург
Лепара жоп ца луш, латта шех хьегош.

Юьртарчу йолана, суна, ца хиьна
Хиллера и лепар — алун ницкъ буйла.
Хаацара лаьттарчу ураман новкъахъ
Сирлачу бIаьргаша со лохур юйла!

Цу шингахъ хаало сан даг чу кхийдар,
Царшимма хаттар до:
«Хьо юй тхан серло?»
Сан ирс мел совдаларх
шу хир дац хийра:
Хало а, атто а йоькьур цхьатерра!

Шуьшинца некъ бан
со кийчча ю тахна,
Хинйолу сан стихаш керла аз хир ду.
Къан ца лун даггара безам а бахна,
Суна шу лепийла, лаьттан ши седа!



Малх дукъал тѣхъа буллушехъа,
Стиглахъ сѣдарчий даържжашехъа,
Ас сайн дог хъобга дѣакховдадо,
Сан сирла ойла цуьнца дѣало.

Хъо сан деган безам, йовхо ю,
Сан гѣайгѣа, йоккхаер-тем хъо бу.
Мерза хъобстуш, ас хъо вохвийр ву,
Гѣайгѣа-балех ас хъо ларвийр ву.

Суьйре ѣаржлуш гѣайгѣано ягош,
Сайн кѣайле ас сѣдарчашка ло.
Муха хуур ду хъан дагахъ дерг!

.
.

Хъо сан шеко а, кѣайле а ю,
Хъан дагчу хъажа со лууш ю.
Сайчух буста безам карабахъ —
Ирсах йоккхаеш, со ехар ю,



Лайнарг

Цу сарахь херонца,
Вистхилар доцуш,
Iapa хьо «xlaъ», «xlan-xla»
Ца олуш сецна.
Хьан хьажар ша тайпа
Оьглазе дара,
Амма со Iexаян
Ца ларий хьажар.

Оьглазе хьажаро,
Ша тайпа боларо
Шеконца дог-ойла, и
МукIарло кьедош,
Вохарца цатешар
Гора хьох суна...
И кIезиг миноташ
Сихха чекхъевлира.

Хьо аравелира...
Яссалуш тийна
Хилира сан xIусам.
Реза ю цунна.
Кхетий хьо? Хазахетар
Сайн кIант ву суна,
Сан дагна мел мерза
Йовхо ю иза!
Шераш дIаихира.
Хаздели дуьне...
Самукъадолу сан,
Кхетий хьо xIинца?

Сой,
сан кІант — дуьнен чохъ
Кхин воцуш санна,
Иштта и дог-ойла
Кхетайо нанас.

КІант тера ву-кха хьох
Юьхьаца, амма
Дагца-ма вац иза
Мисхал а тера!
ДогцІена ву иза,
Нийсачу новкъахъ,
Хьо иштта хьотуьйтуш
Хиллера хьалха.



Некъ бу сан сов бежа. Клад а со ло,
Цейолу, гленаша леха а йой:
Цхаммо-м сов генахъ, суна и го,
Исбаъхъа глаланаш длахиттайо.

Генара и глала — хлусам ю хъан,
Хинца и бежа некъ бан деза сан.
Буйсан чохъ мохъ бетташ, кхойкху хьоъ ас, —
Амма дац дуьхъал жоп, хазац хъан аз...

Седарчий — соьга уьш дагарлур дац,
Я сайн сингаттам а бусталур бац.
Мокхазан берда тлехъ ас дуьллур ду,
Тулгаш а аьхкина, хъан хаза сурт.

Яздеш цу шерачу хин екъан тлехъ,
Дуьллур ду хъан сурт ас, хи этладеш.
Мичахъ ву те хинца, хьомениг, хьо?
Алахъа, хьоьстуш ахъ лехор юй со!

Маса дийнахъ, муьлха некъ бан деза те
Хинца ас длакхача сайн безаме?
Со йоьду некъ хьулло цкъа дохк дуьжий,
Цкъа дуьхъал болу лам, глап шех хуьлий.

Амма со длаоьху, къар а ца луш,
Безамо юьгу со шен хьуьнар луш.
Цхъана а ницкъо а сацор яц со, —
Иштта сов везаш ву сан дагна хьо.

Мокхазан бердах а ас диллина
Хъан башха хаза сурт, берд аьхкина.
Шерачу хин екъан тлехъ а яздеш,
Диллина ас хъан сурт, и хи хаздеш.



Набарха дели де, тхи а го лепаш,
Олхазарш дуьйлало дека.
Мархаш а ю сиглахь меллаша текхаш,
Бедаша санна, деш нека.

Ткъа д'логахь — яържина з'аьнарш нур сирла,
Малхбале дешиха лепа.
Хьо х'унда лозу, дог, дийца х'ун хилла, —
Лаьа те ас б'аьрхиш ледо?

Х'ора а тхин т'адам — аьхкеназ заза,
Орга ду цкъа доьлхуш, доьлуш.
Дийца, дог, х'ун хилла, хьо х'унда лозу? —
Лелац со халонех кхоьруш.

Гой хьуна мел хаза лаьмнаш ду лаьтташ,
Кьоьжачу турпалех терра.
Дохий ма хьийза, дог, некхах муьрг етташ, —
Ирсехьа некъ хилац шера.

Хьажал хьо йуьйрене — мел тайна йог'у,
Хазалла комаьрша йоькьуш!
Сингаттам д'абаккхий, дог, ахь ладог'а —
Йуьйре ю вайна йиш лоькхуш.



Юькъачу бацалахь

Юькъачу бацалахь, хьуьнах,
Цхьа зезаг го суна кхуьуш.
Базанан дечга кӀел, хьуьллахь,
Лайтта и шен патарш дузуш.

Ши бос бу зезаган богуш;
Ирс, хало лов цара цхьаьний.
Вовшашна обанаш бохуш,
Аьхка уьш го вовших хьерчаш.

Дахаро цкъа цхьанхьа хьосту,
Човхаво цул тӀаьхьа дера,
Суна цу зезаго йосту
Безаман кӀайленаш мерза.

Вовших сакъералуш аьхке
Чекхйоккху. Гуьйре тӀекхочу.
Южалла тӀеовцу цара
Шиммо а, тӀех бертахь догуш.

Июлан новкъа со йогӀу,
Дерриг а бӀаьрхьалха хӀуьтту.
«Дуьне а, Южал а, — боху
Ойлану, — зезагах тӀуьтту».

Зезаган шина басо санна,
Вайшиммо тӀеэцна дӀахьо
Хало а, атто а санна,
Безам а, дахаран дукъ а.



Наб кхетац ехачу буса,
Седане наб йоьху аса.
Сох къа а хетга, цо суна
Безаме хичаш йо лакхахь.

Бовзачу новкъа со йоьду,
Юьртана йолу со генна.
Тцулгашна юккъехь цхьа шовда
Дистхуьлу, дош олуш хьоме.

Гпонна со кхайкхира хьоьга,
Йовхо а йийхира жимма,
Амма хьо схьахьаьжир соьга...
Техвелира юххешха шийла.



Ладогa

Ладогa: дог луѣстачу хъуѣнан юкъ ю,
Дийнахъ а тилавала тарлучу хъуѣнан.
Иицѣлла лела со... Хаац и хіун ду,
Амма хъо воццохъ ирс ца оѣшу суна.
Варий, сан безамна харцо ма елахъ.



Ойлане дикачу бѣаьргашца тийна,
Корах чу беттаса хьоьжу.
Сан ойла юха а хьоьца ю тахана,
Йоьхна и — хьо волчу хьоду.

Дѣахьоду, чехкачу бераллехь санна,
Декхначу дийнахь а, беттасин буса.
...Мухачу кхиэлаца, мухачу некъаца,
Синтеме со йолчу хѣусме хьо вуссу?

Хьомениг, седарчий дицди ахь суна,
Исбаьхьа иллеш а, шовданийн шабарш,
Зезагийн хазалла, хьомсара лаьмнаш
Хьо гучуваларца дицди ахь суна.

Ас сайга бохура:

«Хѣан-хѣа, ца оьшу!»

Сан дагах и ойла, маха а санна,
Леташ ю, хазахетар я лазар ийлуш,
Ас сайга бохура:

«Доттагѣалла тоьлу!»

Амма ас безам а буха ца тоьхна.

Хѣор денна ойланаш, дуьххьар а санна,
Уьдура хьоьца дѣа, ца лаарх суна...
Сайн гѣайгѣа ас хьоьга йийцира дѣа,
Дерриге хазахетар — совгѣат дан хьуна.

Хьежаран миноташ мел хала хилла,
Хьан бѣаьргийн кѣоргенаш
мел сирла хилла,

Самукъне кѣжарца вай вовшийн го,
Хьо бѣарга гушсехъа, гѣйгѣ дѣйов!

Гѣн-набарш го суна: лѣтга со тийна,
Аренаш ялтица, бацаца сийна.
Сатосуш, гѣн доду Іуѣйренан мохаца...
Мухачу кхиэлаца, мухачу некъаца
Синтеме со йолчу всера хьо?



Гуьйренан новкъа

Йоглу со гуьйренан хьуьнхахь...
И ерриг яшийна догӀно.
Попан гӀа, хьан куьйгах терра,
Со хьостуш, белша тӀе дужу.

ЭргӀаде мох бу схьахьобкхуш,
Ножан цо лестадо генаш,
Беснешна барташ а дохуш,
Моттало: хьо ву и, мох бац.

ЦӀеххьашха цӀе гучуйолу,
ДӀайов и бӀаьргаш чу хьаьвзий...
Моттало: хьо ву и воглуш,
Хьан нур ду, бӀаьргаш чу хьобжуш.

Садайна. Наб кхетта хьуна.
Шарх а дац гӀийлла бен хезаш...
ХӀетте а моттало суна:
Воглуш, хьо nellаре кхаьчна!



Паччахь ю со хӀинца. Шорта ду хьал а,
Дуьненан хазалла — ерриг сан ю.
Вола сан хӀусаме — ахпаччахьалла,
Ахь дехахь, и хьуна ас дӀалур ду.

Ахь ехахь — дӀалур ю аренаш, хьаннаш,
ХӀаваэхь тохкур ду ас хьуна тӀеш.
Лелачу некъашка, кузашха яржош,
Тосур ю стиглара кӀеда мархаш.

Ахь дехнарг дерриг а дӀалур ду хьуна,
Седарчийн хорханаш езахь лур-ю.
Сел боккха ницкъ болчу ирсечу суна
Хьо а иштта ирс долуш ган луур ду.

Дехахьа... ХӀинца а ца хаьа хьуна —
Хьан безам буйла и ницкъ белларг суна?!

∞ **Хьо волчу
йоглу со**

Хьо волчу йоглу со
Ламанан новкъа,
Кераюкъ лепачу
Седанах юъзна.
Дуьххьал дла хьо лела
Некъ серлабаккха,
Йоху ас седанан
Серлонан хазна.

Буьрсачу дарцо хьо,
ДоттагI сан, шелвахь —
Сихлур ю, малх хилла,
Со юххе яла.
Хир ю сох Iуьйре а —
Ойлано гIелвахь,
Буьйса а санна, хьан
ГIайгIа дIалалла!

Некъ бечохь мох-дарц а
Нислуш ду хийла.
ДогIано хьовзавахь —
Сан це ахь яккха, —
ГIоттур со, бIаьстенан
Стелалад хилла,
ДогIано тIадорах
Хьо хьалхаваккха.

Хьаглой хьо, — ламанан
Шовда а хилла,
Хьо волчу хьодур ю
ТIулгашна юккъех.

Итагъ хьо кьовсамехъ
Го оьшуш хилча,
Орцах со кхочур ю —
Ларор ду вайша.

Хьо волчу йогӀу со
Блаьстенах, эсал,
Цхъане а халонах,
Дарцах ца кхоьруш.
Даггара тешалахъ:
Хир яц со осал,
Кьонахчун некъаш ас
Хьовца дӀакхоьхьуш.



Хьох теша со

Ахь эли:

«Суна хьо йицлур яц цкъа а.

Йицлур яц замано мел сихдарх болар.

Длаглур ю?

Длагло ткъа!

Кхин хир вац цхъа а,

Со санна, лууш верг дахар хьох доза!»

...Къахьо а, серло а хаало геннахь.

Шен кIурца некъ буьллуш,

кьора тIе етта.

И сецча, цу стиглахь

сирла Iад лена,

Iалам а вайн дуьхъа хазделла хета.

Тийна ду со йолчихь.

Тапъаьлла тийна.

Кхета со, сан дагна юххехь хьо оьшу.

Садетта,

Хьо гаре сатуьйсу хийла,

Кхин лохур вацара,

Амма со теша.



Діаваха

Діаваха,
Неларш тіечіегіи,
Шийла хіуо хіусаме даьржи,
Дешнех хьо хіунда ву тешаш,
Хьо хилча ца гуш сан біаьргаш?

Іуьйренца вовшех а хьоьгуш,
Гіайгіа діалалла ца кхеташ,
Ураман гловгіанах кхоьруш,
Вайшиннан некъаш ду къесташ.

МаьркІажан бода бу боьлла,
Мох-дарцо шелйна юьхь сан.
Къастаро барт хилар лосьху,
Вай вовшийн мел оьшу дуьйцуш.



Тахана делккъехъ телеграмма
Почтальоно соьга ели.
Ерриге а сан шеконаш
Цу минотехъ екъаели.

...Ойланаш ас мел йинера,
Наб ца еш а мел буьйсанаш,
Коре хиъна, ас текхнера,
Кехат даре хъан сатуьйсуш!

Седарчашка со мел хьийжи,
Ду хъан бляьргийн лепар дагахъ!
Батте хъаьжча, хеталора,
Хъан юьхъ гуш ю беттан нуьрехъ!

Дагайолу буц-аренца
Хийла вайша сакъийринчу;
Къамел до ас татолашца,
Ойла йойтуш, гловгла ечу.

Хаам кхаьчна хьо волчуьра, —
Сан дог делош кхаь и хийти.
Хьо — хьюо бляьрга гича санна,
Суна хьалха хъан сурт хлюьтти.



31e

Ши могла
Язбина боцца...
Мел йоккха
Ойла чулоцу!
И дийца хьекъал
Сан кхачац.
Безам бу богуш
Сан дагца,
Хъан и зле тIаьхъа
Ма йисна,
Делахъ а бехке
Хьо ас вац,
Ткъа тайгехъ мукъа
Хьо хилац,
И хууш ю-кха
Со хIинца.
Вицлац хьо:
Безам ца хилча,
Хир барий сан
Кийрахъ синтем?
Хьоме бу
Хьоггара хаам.
Цхъа дош а
Хьоггара хилча,
Четаран сурт
ХIутту гIенах,
Хьо а гуш,
Безаме тийна.



Безам

Къайлаха латтайо и ойла,
Мохъ хилла, белша тӀе йижац:
Суна хьо сов дукха веза,
Цул кхеташ хӀун хир ду тӀаккха?
Ойланца хьо дуьхьалтуьйсу,
ХӀоразза хьо бӀаьрга гарца
Къонло со, хазло дог,
Кхин тӀе а дог-ойла тало.

ХӀаь, суна веза хьо
Халахетарца, бӀаьрхишца...
Амма цул тсӀлла хӀумма а
Яхарехъ ца хиьна.
Хьо кесгта гахъара
Сайн бӀаьрга суна:
Хьан хьажаро хазахетар,
Доккха ирс ло суна.



Кест-кеста глеллой цлавог!у хьо,
Цлен злаьнарш юьйшучу сохьтехь...
ХІан-хІа, со гІертар яц хьо тешо,
Кхетар ю ма-дарра гІуллакхех.

Сан дагца, ойланца хьоьсту хьан тешар,
Дерриге кьа-бала доькъур ду хьоьца.
Ткьа хьуна-м билггала хаьа хир дац-кха,
Хьо санна, сан дагна цхьа а цахетар.



Дог шелдеш, шелло со
Къийлалуш хилчи хьо.
Корталех мел хьерчарх,
Йохъяла тигац со.

Хьо шийла хиларо
Ша буьллу сан кийра,
Хьомениг, алахъа,
ХӀунда ву хьо иштта?

Доккхачу дуьненахь
Хьо бен вац кхин цхъа а,
БӀаьргаша схьалаьцна,
Сан даго къастийна.

Амма безам хьастар
ТӀех кӀезиг ду хьобца,
Хьомениг, алахъа
ХӀунда ву хьо иштта?

ХӀар дуьне ахь хьайца
Сов кӀиза ду боху,
Йовхо а, безам а
Ца гина ахь боху.

Хьайна гуттара а
Ца тоьнарг — дерриг а,
Хьомениг, эцахъа
Ца кхоош соьгара.

Хилахъа хьо соьца
Къайле йоцуш хьайца.

Дийцахъ ахъ соьга
ХIун Iеткъа хъан дагна.

Пийса некъ хъехахъа
Вайшиннан безамна,
Хъомениг, хъан дагах
Со муха кхетар ю?!



**Со тховса йижаъ
ца йижина...**

Дагалацам, бералле йига со,
Ламанца жима юрт Іуьллучу,
Карзахе бераллин аьрха дог
Жимачу хІусамехъ дехачу.

Бералла, ас ма тергал ца дира хьо,
Ца лийцира ас бІаьрхиш, йоккхаер...
Денойн новкъа со хьох едир
Баккхий хиллачийн дуьнне.

Денәш сиха а, доца а хуьлу.
Суна аьттехъа а хаацара хІетахъ,
Наб йоцуш буьйсанах хилар,
Цхъа наггахъ дог лозуш хилар.

Корах ара гуш цІераш ю,
Шийлачу хьешо аренах хьуліина.
БІаьргийн негІарш бІаьрхиша дагадо...
Со тховса йижаъ ца йижина.



Ахь элира соьга: «Йоккху хан
Ма яхийта эрна дIа».
ХIан-хIа! Дукха яха
Лаба-кха суна,
Дуьненан кьийсамаш, халонаш —
Дерриг а ловр ду ас.
Дарц малхаца хийцалуш,
Зама эхарх,
Къар ца луш, сайн дахар
ДIахьур ду ас.



Дош лохъа,
Хьомениг,
Догланца, дарцаца
Хала ца хетийта...
Дош лохъа,
Хьомениг,
Цхьалхачу хIусаме кхача,
Со хъайх ца хъегийта...
ЧIогIур дуй
Ас цIийнан кораш,
Хьан цIе а йохуш,
Мохо а хилча мохъ бетташ,
ЧIогIур дуй?!
Со суо ю...
Сов хала, еха ю къаьстана йоккху хан,
Еха ю, некъ санна,
Со суо ю...
Амма сан
Безам бу тешаме,
Хьанал ю цунна,
Кхерчаца со йохъян,
МостагIех, гIайгIанах со ларъян
Дош лохъа!

Ч у л а ц а м

I

Хьомечу партина	7
«Шийла мох, со шелъеш...»	9
«Ас мохан хӀонна дӀадоьллур ду кораш...»	10
«Сайн шераш дӀаэхарх кхерац...»	11
ХӀайкал	12
«Къона йоӀ-ламанхо...»	13
«Лийрбоцури	14
«Тамна дуьхьал	15
«Ма кхера, кӀант!	16
«Со йинчу юьртахь	18
«Лаьмнаш го — наьртахой санна...»	22
«Ширачу лаьмнаша гатдина...»	23
«Мархаш го меллаша, нека деш, текхаш...»	24
«Кипарис	25
«Дуьшенахь сан некъ а шера ца хилла...»	26
Нагахь къестарш ца хилча	27
«Хилийта толам сан...»	29
Махачкала	30
Каспийн хӀорде	31
Тиса	32
«Ма хала ду цунах кхета!...»	34
Селенга	35
Нийсархошка	37
«Генна цигахь, лекхчу лаьмнеш дехьахь...»	38

— «Хоьтгу аш; сан б!аьргаш х!уида бу сийна?..»	39
✓ Волшебник	40
— Нийсархо ма хуьлу хьан дош...	42
— Бесгужевн коша т!ехь	43
— Шандор Петефин памятник хьалхахь	44
— «Доьшу ас моґ!анаш хазделла сайна...»	45
— «Стигланс седарчийн йовлакх шен тесна...	46
— «Кхерац со доттаґаша аларах сайга...»	47
— «Стихаш а яц хьуна хуьлуш ма элли...»	49
— Аганан илли	50
— «Дукхаммо олуш а хезнера суна...»	51
— «Х!ан-х!а, лор, яц хьуна со цамгар кхетта...»	52
— «Нагахь вон болх ца беш...»	53
— «Йожахь а, нагахь, де иэшна...	54
— «Я хьегар ду техьа иза?»	55
— Дагца кьамел	56
— «Сан кхиэл, хьо х!ор денна суна...»	57
— «Доттаґий, я седа, я малх гур боцуш...»	58
— «Со йоккха хилла. Со кьан ца елла...»	59

II

— «Моьттура — д!аяхчи дерриг д!адолу...»	63
— «Ч!аґ!онаш ас хьуна ца йира...»	64
— Шовданан йистехь	65
— «Х!ор де дахлуш ду моттало...»	66
— «ґ!оьртина хьо соьца ма хила...»	67
— «Сан стоьл т!ехь !охку...»	68
— Суна наб кхетацара	69
— «Ас бехк ца буьллу...»	70
— Синтем бац.	71
— «Массо х!ума а, хетарехь...»	72
— «Ас безам хьулбийр бу буьйсанан к!оргехь...»	73
— Х!ун хилла суна?	74

Со йоьлхур яц	75
Юха а	76
«Со шан цуьрг ю — жима гIорза...»	77
Иштга хилча а	78
«Корталех-м хьаьрчар ю шеллуш, Iай санна...»	79

III

«Ас оццул шерашкахь лийхира хьо...»	83
Лав-кха хьовца со хилар	85
Кехаташ	86
Везачун бIаьргаш	87
«Хьайн велакъежарца...»	89
Со дуьхьал хир ю	90
Тахана юха а	91
Тховса а суна наб кхетац	92
«Шовдан тIе боьдучу новкъа а яьлла...»	93
Цхьанакхетар	94
Сан тоьлашха йолу стих	95
Вокзалехь	96
Сайн седа лобхуш	97
«Малх дукъал тIехьа буллушехьа...»	98
Лайнарг	99
«Некъ бу сан сов беа. КIад а со ло...»	101
«Набарха дели де, тхи а го лепаш...»	102
Юькъачу бацалахь	103
«Наб кхетац ехачу буса...»	104
ЛадогIа	105
«Ойлане дикачу бIаьргашца тийна...»	106
Гуьйренан новкъа	108
«Паччахь ю со хIинца. Шорта ду хьал а...»	109
Хьо волчу йогIу со	110
Хьох теша со	112
ДIаваха	113

- «Тахана делккъехъ телеграмма...»
- 3Ie
- Безам
- «Кест-кеста геллой цIа вогу хьо...»
- «Дог шелдеш, шелло со...»
- «Со тховса йижаъ ца йижина...»
- «Ахъ элира соьга: «Йоккху хан...»
- «Дош лохъа, хьомениг...»

114
115
116
117
118
120
121
122

Ахматова Раиса Солтамурадовна

У родника

(на чеченском языке)

Редактор Ш. Арсанукаев
Худож. редактор М. Магомаев
Технический редактор А. Поздняков
Корректор А. Дадиев.

35-2

Мах 34 неп.

У родника
(на чеченском языке)